

НЕ ЗАБОРАВИТЕ НА СРПСКИ ЈЕЗИК

Милорад Телебак, *Како се каже: језички савјети*, Републички педагошки завод, Бања Лука, 2010.

Језик је кључна димензија по којој је свака земља јединствена. Међутим, резултати рата и различите идеологије које су пратиле српски народ, направили су чудну језичку карикатуру. Ионако удаљени, људи су од језика, као начина споразумијевања, створили још један вид неспоразума. Колики је значај српског језика и ћириличног писма, те на који начин незанимљива и тешка граматика може бити разумљива и готово једноставна, показао нам је лингвиста Милорад Телебак, књигом *Како се каже: језички савјети*. Телебак је написао више књига о српском језику и језичкој култури нашег човјека: *Говоримо српски: с лакоћом до језичке културе* (1996, 1998, 2004), *Музика ријечи: Ка говорној култури* (1999, 2001, 2004, 2009), *Правоговор – уста нису штампарија* (2001), *Са смијехом кроз граматiku* (2002, 2005), *Шта се крије иза етимологије* (2003, 2005), *Практични језички савјети* (2004), *Како се пише* (2010).

У књизи *Како се каже: језички савјети*, Телебак кроз 60 чланака отклања многе недоумице о правилном изражавању, о значењу и облицима ријечи, као и о њиховом низању у јасне мисли, односно реченице. У првом тексту „Језик је духовност народа“, аутор подсјећа да језик није само начин споразумијевања и нит која спаја све припаднике једног народа без обзира на вријеме и простор. Шире, језик је „лична карта сваког појединца, огледало његове опште културе.“ Телебак нас подсјећа да су језик и народ судбински повезани, опстају и нестају заједно. Језик је тврђи од сваког бедема, зато га треба чувати и његовати, као земљу и душу, јер, шта је човјек без језика, душе и земље?

Једино што је заштићено од човјековог кориговања и подређивања себи и својим жељама управо је језик. Он се налази изнад сваког појединца, његовог дијалекта и говора, будући да је заснован на јединственим морфолошким, синтаксичким и фонетским обрасцима који чине норму језика. Човјек се рађа са својим матерњим језиком, али не и са књижевним, стандардним језиком, који се посебно учи, усавршава и примјењује у језичкој пракси. Устаљеност и јединственост норми, као обавезних константи, држе језички систем на окупу.

Осим што је језик израз нашег интелектуалног и духовног бића, ћирилица, српско национално писмо основа је наше националне културе.

Тирилица је готово сасвим фонетско писмо, гдје сваки сваки глас има свој знак, само један, без комбиновања слова. Та „богомначртана ћирилска писмена“ како их назива пјесник Рајко Петров Ного, за Милорада Телебака представљају једно од најсавршенијих писама. То је овог лингвисту навело да поводом актуелног проблема о уласку Срба у Европску унију, каже да су у Европу „Срби ушли управо са ћирилицом.“ Такође, у нашем народу се усталило мишљење да смо двоазбучан народ, а таквих народа заправо нема. Они се могу бити и мирити, а двојезичност и двоазбучност никада се помирити не могу. Према Телебаковом мишљењу не постоји никаква равноправност двоазбучности код Срба, а и ако је била изгубила се након српскохрватског језичког заједништва 1994. године када је престала да постоји одредница „српски језик – латиница.“

Након подсјећања на неизмјерни значај језика и писма, преосталих 58 текстова посвећени су примјерима који илуструју полуписменост наше јавне сцене, „крне тачке“ изражавања и замке језика. Духовити примјери богатство су књиге *Како се каже: језички савјети*, јер тек кад је исмијан човјек извуче поуку. Кроз текстове „Како не треба говорити“, „Економисање ријечима“, „Канцеларизми“, „Ожењене жене“ и „Наше ‘Швабе’“, Телебак упозорава да постоје болести које нападају језик, као што заразе нападају тијело.

То се обично дешава тамо гдје се језик једног народа додирује са језиком другог народа. Долазак Аустријанаца и утицај њиховог њемачког језика загадио је и замутио српски језик. Механичким, принудним и рјечничким учењем нашег језика, али и буквалним превођењем, које су пријењивали аустријски чиновници у Босни настали су изрази (фразе), односно српске ријечи са страном конструкцијом. Телебак наводи примјер израза „још увијек“ који није ништа друго до дослован превод њемачког „noch immer“. Довољно је рећи само „још“, јер онај који спава неће спавати и увијек – пробудиће се. Таквих израза који су настали под утицајем њемачког језика има много: „шта има за појести“, спој „без да“ (ohne zu), „радује ме“ (es freut mich), „беба је стара пет мјесеци“ (умјесто беба има пет мјесеци), „ожењене жене“, „пар дана“ (умјесто неколико) и сл. На крају овог текста аутор духовито савјетује: „Говорите српски! Не вриједи бити ‘Швабо’ с нашом платом и пензијом.“

Осим што се њемачки језик још није иселио из српскога језика, данашња власт створила је нови стил изражавања, „владајући језик“, компликован и неодређен. Снобизам и помодарство наводе данашњег човјека да употребљава све агресивнији енглески језик на домаћи начин: кооперативност (умјесто сарадња), деложација (умјесто иселење), урбани и рурални проблеми (умјесто наших придјева градски и сеоски). Некад су нам странци кварили језик а данас то ми сами радимо. Идемо на „кастинге“ у одређеним „тајминзима“, па ако будемо „ин“ и „кул“ заслужи-

ћемо „холидеј“. А ми више нисмо људи, него фактори, кадрови, ресурси, субјекти, објекти, конзументи...

Након „хитова“ страних ријечи, Телебак упозорава на фразе и шаблоне данашњих службених докумената и периодичних публикација. Јасно је да се стандардни језик остварује у различитим функционалним стилевима, а аутор се нарочито задржава на административном и публицистичком стилу који су у данашње вријеме оковани клишеима и најнужнијим језичким средствима у циљу преношења поруке и манипулације, без емоционалне обојености и правилне конструкције. Често се сусрећемо са конструкцијом „обзиром да“, (умјесто с обзиром да) „у вези вашег дописа“ (у вези са вашим дописом), „присутне су слабости“ (присутни могу бити само људи) и сл.

Поред новина и украса који све више постају дио српског језика, он има и своје граматичке замке: пароними (ријечи које су по облику врло сличне, а по значењу потпуно различите, на примјер, „топлота“ као физичко стање и „топлина“ као унутрашње стање), плеоназми (гомилање истозначних ријечи), синоними (ријечи сличног, а не истог значења), пароними и хомоними (опасни двојници), правила јата, палатализација, различити облици инфинитива, као и бројна одступања која су својствена српском језику, а која указују на то да наш језик није само етимолошки, већ и фонетски јер прати изговор. Захтјеви доброг изражавања су јасност, правилност и економичност. Међутим, „преекономичност“ може да доведе до неспоразума и непотпуних реченица: „Изложба ликовних умјетника“ умјесто „Исложба слика ликовних умјетника.“

Ново вријеме донијело је и нове проблеме. У питању је равноправност жена које су стекле звања министара, секретара, тренера, преводилаца, посланика, што је изазвало и њихов захтјев да се „женска“ занимања не говоре „мушким“ називима. Телебак сматра да тај проблем превазилази језичке димензије, те да су женски називи занимања непотребни будући да звање не асоцира на пол, већ на функцију. Зато, „будимо практични – бавимо се суштином, а не формом.“ „Црних тачака“ у изражавању новинара, професора, политичара и људи уопште, има много, а ми смо указали само на оне најизразитије у овом кратком критичком осврту.

Књига *Како се каже: језички савјети* позива нас да прво научимо свој језик, да због наше немарности и незаинтересованости не би постао немушти језик, а Вук Караџић личност које се сјећамо само по брковима.

Марјана Ћосовић

Универзитет у Источном Сарајеву

Филозофски факултет Пале

Студент мастер академских студија филологије